

جغرافیا و روابط انسانی، بهار ۱۴۰۰، دوره ۳، شماره ۴ صص ۲۸-۴۳

نقش تنوع فرهنگی در بروزمعضلات اجتماعی شهری (مطالعه موردی منطقه ۱۴ تهران)

عباس ارغان^۱، اعظم مَلائی^۲

دانشیار گروه جغرافیا و برنامه ریزی شهری، واحد سمنان، دانشگاه آزاد اسلامی، سمنان، ایران

abbas.arghan@yahoo.com

دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه ریزی شهری، واحد سمنان، دانشگاه آزاد اسلامی، سمنان، ایران

Azam.molaei@gmail.com

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۱۰/۰۴

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۱۱/۲۶

چکیده

شهر پدیده ای زنده و پویاست و مدیریت آن مستلزم شناخت ویژگی ها و مقتضیات آن است. اصلی ترین عامل هویت و شکل گیری مشخصات شهرها را در دلایل پدید آمدن آن ها می توان جست. شهرهایی که در یک روند غیر تکوینی و در اثر نیازمندی های شغلی، اقتصادی، آموزشی و غیره در اثر مهاجرت شکل گرفته اند، تا دستیابی به مفهوم فراگیر شهر، راه زیادی دارند. در واقع علل پیدایش شهرها می تواند ساختارهای اجتماعی و فرهنگی و حتی کالبدی آن ها را برای ما تشریح کند. این پژوهش با هدف نقش تنوع فرهنگی در بروزمعضلات اجتماعی شهری مطالعه موردی منطقه ۱۴ تهران انجام گرفته است

این پژوهش بنا به ماهیت موضوع و اهدافی که برای آن پیش بینی شده، از نوع توصیفی تحلیلی و در زمره تحقیقات کاربردی است. محدوده موضوعی آن تنوع فرهنگی و معضلات اجتماعی. جامعه آماری ۱۰۰۷۲۵ نفر (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۹) ساکن در منطقه ۱۴ تهران؛ حجم نمونه ۳۸۴ نفر می باشد. جهت تجزیه و تحلیل داده ها از نرم افزار *SPSS*، آزمون *T* و ضریب همبستگی پیرسون استفاده شده است.

نتایج حاصل از فرضیه ها نشان می دهد که برای فرضیه اول نتایج ضریب همبستگی پیرسون (۰/۳۹۱) و برای فرضیه دوم نتایج تحلیل *T* میانگین بدست آمده (۳/۲۹) بزرگتر از میانگین جامعه (۳) می باشد. بنابراین هر دو فرضیه مورد تایید قرار می گیرند.

استفاده از ظرفیت های اجتماعی موجود در ساختار اجتماعی قومیت های ساکن در منطقه ۱۴ شهر تهران میتواند در احیای فرهنگ و عوامل فرهنگی همانند وجود نهادهای محلی، نهادهای مذهبی، افراد معتمد در محلات و... موثر باشد و بر کاهش معضلات اجتماعی تاثیر گذار باشد. همچنین میزان مشارکت خود مردم در حفظ میراث فرهنگی و افزایش روحیه اعتماد به نفس و نیز تقویت بنیه های اقتصادی - اجتماعی موثر باشد.

کلمات کلیدی: تنوع فرهنگی، فرهنگ شهروندی، معضلات اجتماعی، منطقه ۱۴ تهران

شاپا الکترونیکی: ۲۶۴۵-۳۸۵۱

بیان مساله

موضوع توسعه یکی از موضوعاتی است که نه تنها در حوزه جامعه شناسی توسعه، بلکه در بسیاری از حوزه های جامعه شناسی، به طور اخص، و علوم اجتماعی، به طور اعم، مورد بحث قرار میگیرد. جامعه شناسان توسعه، مقوله توسعه را در برابر مقوله رشد قرار میدهند. مفهوم رشد به پیشرفت و ترقی جامعه در ابعاد مادی و عینی، به ویژه تولید اقتصادی، اشاره دارد، در حالی که مفهوم توسعه در بردارنده پیشرفت و ترقی جامعه در تمامی ابعاد زندگی است. از این رو، در ادبیات مربوط به توسعه از توسعه اقتصادی، توسعه سیاسی، توسعه اجتماعی، توسعه فرهنگی و توسعه انسانی سخن به میان میآید. صاحب نظران کلاسیک علوم اجتماعی چنین تصور میکردند که پیشرفت جامعه انسانی در گرو رشد و توسعه اقتصادی است، اما بعداً ملاحظه کردند که در کنار رشد و توسعه اقتصادی، جامعه نیازمند برخی ضروریات دیگر، از جمله توزیع عادلانه درآمدها، شکوفایی استعدادها، گوناگون و شخصیت انسانی، سلامت جسمانی و روانی، افزایش امید به زندگی، برقراری برابریهای اجتماعی، تحقق آزادی، برقراری ارتباطات انسانی - اجتماعی به دور از انواع سلطه، و به طور کلی، تحقق یک جامعه مدنی و انسانی است. از این رو، امروزه گفته میشود تمامی انواع توسعه وسایلی هستند برای تحقق یک جامعه مدنی و انسانی. چنین جامعه ای را میتوان یک جامعه توسعه یافته در معنای واقعی آن به شمار آورد (بابائی فر، ۱۳۸۹: ۸)

جوامع متنوع امروزی، صحنه برخوردها و ارتباطات مختلف فرهنگی است که این برخوردها در بعضی موارد به بروز اختلاف، سوء تفاهم و تضاد بین فرهنگها منجر می شوند. وجود چنین مسائل و مشکلات فرهنگی در جوامع امروزی، نیاز به داشتن رویکردی کارآمد برای مواجهه با مسائل ناشی از برخورد و ارتباط بین فرهنگها را ضروری مینماید. از طرفی، خلاقیت، قابلیت ویژه های است که برای حل مسائل فرهنگی ضروری بوده، بدون استفاده از آن، افراد قادر به حل مسائل فرهنگی ناشی از زندگی در جوامع چند فرهنگی و متنوع نخواهند بود (مرادی و رشید پور، ۱۳۹۲: ۱۵۹)

یکی از موضوع های مطرح در حوزه سیاستگذاری فرهنگی، نقش و جایگاه مردم به عنوان مخاطبین و کنشگران سیاستها و خط مشی های فرهنگی است؛ چه اینکه تنوع فرهنگی، تفاوتها و گوناگونیهای قومی، دینی و جغرافیایی در کشور ما ضرورت توجه به این موضوع را دوچندان میکند. این تفاوتها نه تنها در کشورهایی مانند ایران که دارای تنوع فرهنگی، قومی و مذهبی هستند، بلکه در کشورهای اروپایی و آمریکا که مهاجرپذیر نیز میباشند؛ چالشها و پیامدهای مختلفی داشته و هر کشور سیاستهای متفاوتی در برخورد با این تنوع در پیش گرفته اند. از سوی دیگر اسناد بالادستی در کشور وجود دارد که به عنوان مرجع یا منبع الهام بخش برای متولیان سیاستگذاری در حوزه های مختلف از جمله فرهنگ محسوب میشوند (الوانی و همکاران، ۱۳۹۵: ۳۴)

علی رغم آن که معضلات اجتماعی بخش اجتناب ناپذیری از مشخصات جوامع امروزی تلقی می گردند، در ایران گستره معضلات اجتماعی چون فقر، بیکاری، تبعیض و نابرابری اجتماعی، اعتیاد، روسپیگری، خشونت و... به سبب عوارض سوء فردی و اجتماعی آن ها و نقش منفی بر فرایند توسعه جامعه ایران، نگران کننده بوده و ضرورت بررسی های علمی و مداخلات جدی مبتنی بر شواهد در سطوح مختلف را فراهم آورده است (رفیعی و همکاران، ۱۳۸۷: ۱۸۵)

استان تهران و بخصوص مرکز آن شهر تهران به دلایل مختلفی چون مرکزیت کشور و به دنبال آن مهاجرت از شهرستان ها و روستاهای سراسر کشور هموطنانی از تمامی قومیت های ایرانی در آن مناطق سکنی می گزیدند و همچنین بخاطر کارخانجات و شرکت ها و... به یک کلان شهر چندقومی تبدیل شده است. و این زیست مشترک اقوام در کنار هم

همانگونه که می تواند پتانسیلی برای رقابت سالم، پلورالیسم و کمک به رشد و ارتقا جامعه مدنی باشد، می تواند زمینه های تنش و تفرقه را در این کلانشهر ایجاد نماید. این عامل باعث تنوع فرهنگی، قومیتی و زبانی چشمگیری در نقاط مختلف و در نوع خود جزو شهرهای کم نظیر محسوب می شود. براین اساس شاهد تنوع فرهنگی نیز هستیم و بعضا بر روند برنامه ریزی شهری، توسعه شهر، اجرای برنامه های شهری و... تاثیر بسزایی خواهد داشت.

اهمیت و ضرورت تحقیق

مسائل اجتماعی جامعه پدیده هایی اجتماعی اعم از شرایط ساختاری و یا الگوهای کنشی هستند که در مسیر تحولات اجتماعی بر سر راه توسعه یعنی وضعیت موجود و وضعیت مطلوب مورد توجه مردم و گروه های اجتماعی قرار میگیرند و مانع تحقق اهداف و تهدید کننده ارزشها و کمال مطلوبهای آنها میشوند. مسائل اجتماعی به عنوان پدیده هایی نامطلوب اذهان نخبگان و افکار عمومی مردم را به خود مشغول میدارند به طوری که نوعی وفاق و آمادگی جمعی برای مهار آنها پدید میآید که مقامات رسمی کشور را به چارهجویی و اقدام عملی در جهت اصلاح و یا رفع و پیشگیری از آنها وا میدارد (طالب و همکاران، ۱۳۹۶: ۷۲)

شهر محصول مستقیم جامعه ای است که در آن زندگی می کنند و گوناگونی منظر شهرها، معلول اندیشه های متفاوت مدنی در جوامع است. در زمان معاصر، شهرنشینی و شهرگرایی مفاهیمی هستند که برای رشد کیفی قابل تأمل و بررسی اند شهرنشینی به معنای استقرار انسانها در شهر و شهرگرایی، سبک زندگی و شیوه ی تفکر خاص در شهر است. فرهنگ شهرنشینی از مهمترین مسائلی است که در پی رشد شهرنشینی و صنعتی شدن جوامع و پیدایش کلانشهرها، مشکلات گسترده ای را به وجود آورده است. نقش فرهنگ به عنوان مهمترین عامل مؤثر در توسعه ایران مدرن و اسلامی که باید توجه جدی بدان شود از اهمیت ویژه ای برخوردار است (نعمتی، ۱۳۹۶: ۴۹)

جامعه ایران نیز از جمله جوامعی است که دارای تنوع قومی (کرد، یر، بلوچ، فارس، تر، گیلک و...)، تنوع مذهبی (اسلام، یهود، زرتشت، مسیحی و...) و تنوع زبانی (فارسی، ترکی، کردی و...) است. این گروه های فرهنگی، قومی و زبانی متنوع با یکدیگر در فرهنگ، آداب و رسوم، زبان، دین و مذهب دارای تفاوت هایی هستند و برای آن که بتوانند به صورت مسایمت آمیز در کنار یکدیگر زندگی کنند باید از تعصب و قوم مداری دوری و به سمت نسبی گرایی فرهنگی حرکت کنند. لذا باید تفاوت ها و شباهت های یکدیگر را بشناسند و در جهت رشد روابط بین فرهنگی و بین قومی تلاش کنند. در نتیجه آگاهی شهروندان از وجود تفاوت های فرهنگی و پذیرش این تفاوت ها از سوی آنان برای حفظ یکپارچگی جامعه می تواند مؤثر باشند. (بخارایی و همکاران، ۱۳۹۶: ۱۸۲)

شهر تهران که در هر محله و منطقه تنوع اقوام را تجربه می کند دارای مشکلات و معضلات زیادی ناشی از حضور این تنوع قومیت و فرهنگ است. اهمیت پژوهش حاضر در دستیابی به پاسخ این پرسش که نقش عوامل فرهنگی بر افزایش معضلات اجتماعی تا چه اندازه تاثیرگذار است؟ می باشد.

اهداف

- بررسی نقش تعصبات فرهنگی بر بروز معضلات

- بررسی نقش تأمین امکانات فرهنگی-تفریحی از سوی نهادهای مسئول

فرضیه ها

۱- هنجارهای سنتی ناشی از تعصبات فرهنگی، بر بروز معضلات اجتماعی (نزاع و خشونت) در محدوده مورد مطالعه تأثیر گذار می باشد. (برتری پسران و مردان)

۲- به منظور کاهش معضلات اجتماعی ناشی از جذب گروه‌های مختلف سنی به انواع مواد مخدر، گسترش امکانات فرهنگی-تفریحی در محدوده مورد مطالعه ضروری به نظر می‌رسد.

مبانی نظری

فرهنگ^۱

اصطلاح فرهنگ در فرهنگ‌نامه‌های مختلف به معنی ادب، عقل، دانش، بزرگی، حکمت، هنر، علم و معرفت آمده است. فرهنگ را در جایگاه علم به معنای نشانه و نمود معنوی رشد و پیشرفت یک جامعه به کار می‌برند. از این نظر فرهنگ خصوصیتی است که یک جامعه در زمان گام برداشتن در مسیر اعتلا کسب می‌کند! در بعضی از فرهنگ‌ها، ریشه فرهنگ را از کشت و زرع، زمین و پرورش دانسته‌اند؛ یعنی عمل‌آوری و رشد در این مفهوم نهفته است؛ لذا گاهی فرهنگ به معنی رشد و تربیت افراد و جامعه انسانی به کار می‌رود، اما به مرور معنای این مفهوم متحول شده است و در مورد هر آنچه به صورت اجتماعی کسب می‌شود به کار می‌رود و عبارت است از مجموعه دانش، باور، هنر، دین، اخلاق، حقوق و آداب و رسوم و هر استعدادی که انسان به مثابه عضوی از جامعه معین کسب می‌کند. فرهنگ‌ها طی زمان سیال‌اند و با ترکیب و تفسیر در خلال روابط ساخته می‌شود. با وجودی که فرهنگ‌ها در نتیجه تعامل افراد ساخته می‌شوند، این به معنای به آسانی ترکیب شدن آن نیست. بعضی از فرهنگ‌ها به آسانی در مقابل دیگر فرهنگ‌ها مستحیل می‌شوند و بعضی دیگر موضعی سرسختانه دارند (گل محمدی، ۱۳۸۱: ۲۰). فرهنگ یک نظام معنایی است حاوی اجزای مادی و غیرمادی نسبتاً مشترک بین اعضای یک گروه که از طریق یادگیری و تجربه کسب شده و با تأمین نیازهای مادی و معنوی انسانها سبب ارتقای کیفیت زندگی آنان می‌گردد. با این تعریف از فرهنگ میتوان گفت فرهنگ سبب پیشرفت مادی و معنوی انسانها، کرامت و شرافت انسانها، آزادی متعهدانه انسانها، و عدالت محور بودن ابعاد گوناگون زندگی انسانها می‌گردد. با این تعریف از فرهنگ است که میتوان گفت بدون داشتن ایمان و اعتقاد مذهبی امکان پیشرفت هماهنگ مادی و معنوی انسان میسر نیست، و رفاه مادی صرف سبب رشد و خودشکوفایی و کمال انسانی نمی‌گردد (پناهی، ۱۳۹۴: ۸)

شهروندی فرهنگی^۲

شهروندی فرهنگی مفهومی است که بر تفاوت‌های فرهنگی و غنیمت شمردن این تفاوت‌ها تأکید می‌نماید ضمن این که به هنجارهای برتر ملی نیز احترام گذاشته می‌شود. از این منظر، تفاوت‌ها به عنوان یک فرصت تلقی می‌شوند نه به عنوان تهدید. شهروند فرهنگی بر نقش تضاد و تعارض در شکل‌گیری فرهنگ جدید و اشکال سیاسی جدید تأکید دارد (قلتاش، ۱۳۹۱: ۵۷)

فرهنگ شهروندی^۳

امروزه شهروندی مجموعه‌ای از حقوق و تکالیف را در بر می‌گیرد که زندگی اجتماعی بدون توجه به آن ممکن نیست. در واقع زندگی جمعی نیازمند رعایت اصول و قوانینی است که جانوسکی، تحت عنوان فرهنگ شهروندی از آن یاد می‌کند. فرهنگ شهروندی مجموعه توانمندی‌های اکتسابی تک تک اعضای جامعه را در بر می‌گیرد و راه و رسم چگونه زیستن را می‌آموزد. (نیازی، ۱۳۹۵: ۲۱۱)

¹ - Culture

² - Cultural Citizenship

³ - Citizenship culture

فرهنگ شهروندی تحت تاثیر دو مفهوم فرهنگ و شهروند قرار دارد. فرهنگ پدیده ای اکتسابی، انتقال پذیر، پویا و آموختنی است، به واسطه همین ویژگی ها، فرهنگ شهروندی را می توان قابلیت اکتسابی تعریف کرد که شکل دهنده به سبک کلی زندگی و هادی تعاملات او با دیگران باشد. در هزاره سوم، دست آوردهای تمدن تکنولوژیکی جایگاه فرهنگ شهروندی را با مفاهیمی چون، فن آوری، سواد رسانه ای، جهانی شدن و چند فرهنگ گرایی متحول ساخته و تعبیر جدیدی از فرهنگ شهروندی را شکل داده است (شاه طالبی و همکاران، ۱۳۸۹: ۷۴)

کثر تگرایی فرهنگی^۱

کثر تگرایی فرهنگی به شکلی از انطباق اطلاق میشود که گروههای قومی و فرهنگی مختلف در کنار هم زندگی میکنند و این در حالی است که هر قوم یا نژاد رسوم خود را حفظ می کند و شیوه زندگی اقوام دیگر را نیز میپذیرد. در این نوع جوامع ضریب تمایزات فرهنگی بالاست و هر اندازه تمایزات فرهنگی به تضادهای فرهنگی و رقابتهای منفی بدل شود زمینه برای افزایش جرم و انحرافات اجتماعی فراهم میگردد از طرف دیگر این ایده، که انسانها هر چه بیشتر از هنجارهای فرهنگی خود دور شوند به همان اندازه غیرعادی خوانده میشوند.

از بین گروه های مهاجر قومی به چشم میخورد. به طوری که بخشی از رفتارهای ناهنجار و انحرافی شان را باید در جدا افتادگی فرهنگیشان بررسی نمود. به گونه ای که رفتارهای این گروه که در شرایط فقیرانه ای به سر می برند دارای آمادگی لازم برای ارتکاب رفتارهای مجرمانه هستند. هر اندازه، مناطق از تنوع گروههای قومی و فرهنگی بیشتری برخوردار باشند، میزان انسجام اجتماعی کاهش یافته و مقدمات شرایط بی هنجاری عمومی فراهم می آید (محسنی، ۱۳۹۵: ۶)

شهروند^۲

شهروند فردی است که در رابطه با دولت از امور سیاسی و مدنی برخوردار است و تکالیفی را به عهده دارد. مفهوم شهروندی همراه با مفهوم فردیت و حقوق فرد در اروپا پدید آمده است و اساساً کسی شهروند شمرده میشود که تنها فرمانگذار دولت نباشد، بلکه از حقوق فطری یا طبیعی نیز برخوردار باشد و دولت این حقوق را رعایت و از آنها حمایت کند (محمدی، ۱۳۹۸: ۳۱) شهروند از حقوق بنیادین مدنی برخوردار است اما این حقوق مستلزم وجود تکالیف و مسئولیتهایی برای شهروندان در قبال دولت و سایر شهروندان است (Bellemey, 2008:31)

شهروندی^۳

تعریف مفهومی شهروندی مفاهیم شهروندان و شهروندی در عرصه نظریه و عمل بسیار مناقشه برانگیز بوده و چالشهای بسیاری را به بار آورده است. به باور کالون (۱۹۹۸) شهروندی اساساً مفهومی مناقشه برانگیز است به طوری که معنای آن همواره به شکل بحث انگیز مورد استفاده قرار گرفته است. یکی از دلایل مناقشه برانگیز بودن این مفهوم پیچیدگی و غامض بودن آن است بطوری که این پیچیدگی مانع از تعریف روشن و تصریح فضای مفهومی آن شده است. از یک طرف شهروندی دارای معنای حقوقی است و از طرف دیگر حائز بر ساختی جامعه شناختی است (همتی و احمدی، ۱۳۹۳: ۹) از نظر آیزن و ترنر^۴ تعریف جامعه شناختی شهروندی، کمتر بر قواعد حقوقی و بیشتر بر هنجارها، کردارها، معانی و هویتها تاکید میشود. (Isin EF, 2002:4)

¹ - Cultural pluralism

² - Citizen

³ - Citizenship

⁴ - Isin EF & Turner

آسیب های اجتماعی

منظور از آسیب های اجتماعی، میزان نقض هنجارهای اجتماعی جامعه است. در واقع، آسیب شناسی اجتماعی، مطالعه خاستگاه اختلال ها، بی نظمی ها و نابسامانی های اجتماعی (مثل اعتیاد، درگیری های دسته جمعی، تشکیل باندهای خطرناک، انحراف های جنسی، طلاق، سرقت، خودکشی، قتل، تکدی، وندالیسم و لمپنیسم) است (ستوده، ۱۳۸۱: ۲۸).

عوامل مؤثر بر افزایش جرایم و آسیب های اجتماعی در کلانشهرها

عوامل به وجود آورنده جرم در نقاط مختلف یکسان نیست و منطقه ها از نظر نوع جرم، شدت و ضعف جرم، تعداد و نیز از نظر عوامل اثر بخش با یکدیگر متفاوت هستند. این تفاوت ها و اختلاف ها را می توان در شهرها و روستاها و حتی محله های مختلف یک شهر هم مشاهده کرد. در هر محیط جغرافیایی عوامل و عناصری مانند ۱- شرایط جغرافیایی اقلیمی ۲- وضعیت اقتصادی و اجتماعی خانواده ها ۳- وضعیت تربیتی و شغلی ۴- طرز فکر و نگرش افراد می تواند در میزان و نوع ارتکاب جرایم شهری مؤثر باشد. مسلماً هر یک از این عوامل در حسن رفتار یا بد رفتاری افراد بی تأثیر نیست. از این رو محیط اجتماعی تأثیر فراوانی در ارتکاب جرم دارد. از جمله محیط هایی که زمینه را برای بروز انواع آسیب های اجتماعی فراهم می کند و با بروز جرایم رابطه مستقیم دارد مناطق حاشیه نشین می باشد. (شماعی و همکاران، ۱۳۹۱: ۴۷)

نظریه های فرهنگ شهری

شهروندی و رفتار شهروندان از متغیرها و عوامل بنیادین در گسترش سرمایه اجتماعی و به دنبال آن توسعه جوامع بشری است. مفهوم شهروندی و شهروندی از مفاهیمی است که از دیرباز تاکنون مطرح بوده و سیر تکامل خود را در ادوار و جوامع مختلف طی کرده است. پیشینه تاریخی و مفهومی مباحث نظری شهروندی به اندیشه سیاسی - اجتماعی افلاطون، سقراط و به ویژه ارسطو در کتاب سیاست در یونان باستان، رواقیون و فلاسفه مسیحی؛ به ویژه آگوستین و آکویناس در عصر رومیان و قرون وسطی و به صورت منسجم تر در اندیشه سیاسی - اجتماعی ماکیاولی، هابز، لاک، روسو، کانت و هگل در دوره رنسانس برمی گردد (توسلی و نجاتی حسینی، ۱۳۸۳: ۳۵).

مفهوم شهروندی که حامل مدنیت و پیشرفت بوده است، از منظرهای گوناگون توسط مکاتب مختلف فلسفی، سیاسی و حقوقی مورد بحث و بررسی قرار گرفته و علاوه بر زمینه های سیاسی بر روابط اخلاقی بین اعضای جامعه و نیز مسائل سنتی نظری جامعه شناسی مثل شرایط یگانگی و همبستگی اجتماعی، ناظر است. در بررسی و مطالعه مفهوم شهروندی همواره یک آمیختگی و رابطه تنگاتنگ با اخلاق و روابط اخلاقی به چشم می خورد؛ به گونه ای که در جامعه شناسی نیز با رویکردی کارکردگرایانه به این موضوع - اخلاق شهروندی - نگریسته می شود. بنابر رویکرد کارکردگرایانه درونگرا، محور اصلی بحث در ارتباط با فرهنگ شهروندی، تحلیل های کارکردی از ساخت هنجاری اخلاق است که رفتار شهروندان را شکل می دهد. به عبارت دیگر، در این رویکرد رفتار شهروندان اساساً از ارزش ها و هنجارهای فرهنگی و اخلاقی، سازماندهی و هدایت شهروندان به سوی کنش ها و تعاملات و جلوگیری از انحراف آنان (کارکرد کنترل) است. فرض اساسی و زیربنای این رویکرد، این است که وجود همנוایی گسترده با هنجارهای فرهنگ شهروندی و روابط اخلاقی در میان شهروندان، باعث کنترل تعصبات ذهنی و فکری شهروندان و از میان رفتن مقاومت آنان در برابر الگوهای صحیح فرهنگ شهروندی می گردد که نهایتاً موجب رشد و گسترش معرفت فرهنگ شهروندی و رسیدن به انسجام اجتماعی می شود. توجه محوری به مناسبات درونی و کنش متقابل شهروندان و شبکه های ارتباطی درون اخلاق و فرهنگ و داخل "اجتماع شهروندی" باعث می شود که از رویکرد کارکردگرایانه درونی به رویکرد کنش متقابل تعبیر شود. از بعد

رویکرد کنش متقابل پیدایش فرهنگ شهروندی، امری به شدت تعاملی در نظر گرفته می‌شود؛ به گونه‌ای که رشد اخلاق و فرهنگ و تغییر در علایق شهروندی امری به فعالیت شبکه‌ای از شهروندان مربوط می‌گردد. کنش متقابل میان شهروندان، از مجموعه هنجارهای فرهنگی جامعه تبعیت می‌کند (خلفی، ۱۳۸۳: ۱۲۴).

در رویکرد کارکردگرایانه برونگرا، فرض استقلال فضای شهروندی (فرهنگی، اخلاقی و...) از سایر فضاهای جامعه، مردود تلقی می‌شود و به بررسی تأثیرپذیری جامعه شهروندی (فرهنگی) از سایر فضاهای جامعه، مانند: نهاد سیاست، اقتصاد، دین و ... متقابلاً تأثیرگذاری فضای شهروندی بر آن‌ها می‌پردازد؛ اما آنچه در این دو تحلیل مشترک است، کارکردگرایانه بودن فرهنگ شهروندی، به عنوان نقطه شروع تحلیل است (خلفی، ۱۳۸۳: ۱۲۴).

با وجود طیف گسترده نظریه‌های اجتماعی شهروندی محور مشترک در تعریف جامعه‌شناسانه مفهوم شهروندی تأکید بر حقوق و وظایف شهروندی، مشارکت شهروندی، برابری شهروندی، هویت شهروندی و نقش پایگاه شهروندی فارغ از تعلقات اجتماعی، طبقاتی، قومی، نژادی و مذهبی اعضای جامعه است. جامعه‌شناسان کلاسیک؛ به‌ویژه وبر، دورکیم و تونیس قائل به نوعی هویت عضویت و تعهد عقلایی، عرفی و مدنی جدید برای اعضای جامعه در قالب پدیده شهروندی هستند که به مشارکت سیاسی، اجتماعی و فرهنگی دموکراتیک و احساس تعلق اجتماعی بیشتر به جامعه منجر می‌گردد و نهایتاً به تقویت انسجام اجتماعی و نظم اجتماعی منجر می‌گردد- از این منظر شهروندی عقلانی و بری، شهروندی مدنی و عرفی دورکیمی و شهروندی عرفی و گزلفاشتی تونیزی معنا پیدا می‌کند (توسلی و نجاتی حسینی، ۱۳۸۳: ۳۶-۳۷).

دورکیم جرم را عملی تعریف می‌کند که "وجدان عمومی را جریحه‌دار می‌کند"؛ جایی که فرهنگ شهروندی حضور فعال ندارد و یا محو و کم‌رنگ می‌شود، جرایم و بزهکاری و هنجارشکنی رواج می‌یابد (سناوت، ۱۳۷۳: ۲۹).

پارسونز از جمله نظریه‌پردازان برجسته جامعه مدنی و حقوق شهروندی است. دیدگاه‌های وی درباره شهروندی ابتدا تأکید بر حفظ دموکراسی در آمریکا، در زمان جنگ جهانی دوم داشته است و برای حفظ این الگوی نگهداشت آمریکا بر ارزش‌های فرهنگی ریشه‌دار جامعه و استمرار پایایی آن در حوزه زندگی اجتماعی تأکید کرده است. به نظر او، مهم‌ترین ارزش‌هایی که باعث تقویت دموکراسی و بسط فرهنگ شهروندی در جامعه می‌گردد، شامل: الف) برخوردار بودن از روحیه عقلایی- انتقادی در دانش علمی؛ ب) احترام به قانون؛ ج) بهره‌مندی از آزادی‌های مدنی در قانون که رعایت آن بر عهده شهروندان است؛ د) درک همه‌جانبه بودن از مفهوم شهروندی است (کیویستو، ۱۳۷۸: ۹۹).

پارسونز قالب مفهوم شهروندی اجتماعی مدرنیتی، با مبنا قرار دادن متغیرهای الگویی عام‌گرایی، بی‌طرفی ارزشی، اکتساب و نیز جامعه مبتنی بر قرارداد عرفی و مدنی تصویری شهروندی به عنوان نوعی کردار اجتماعی معطوف به عضویت اجتماعی و انسجام اجتماعی عرضه می‌کند. در مجموع، طرح نظری شهروندی و بری، دورکیمی و پارسونزی یکی از رویکردهای سه‌گانه مطرح در جامعه‌شناسی شهروندی است که تأکید آن بر عقلانیت عرفی شده، عضویت و تعهد اجتماعی مدنی، مشارکت و تعلق اجتماعی تمامی اعضای جامعه با هدف تقویت انسجام و نظم اجتماعی مدرن است و از نوعی جهت‌گیری دموکراتیک و لیبرالی به معنای سیاسی آن برخوردار است (توسلی و نجاتی حسینی، ۱۳۸۳: ۳۷).

ترنر یک طرح تکمیلی و تجربی برای مطالعه شهروندی ارائه داده است که می‌توان آن را مبنایی برای "رویکرد جامعه‌شناسی تجربی شهروندی" تلقی کرد. در طرح ترنر پدیده شهروندی با چهار مؤلفه جامعه‌شناسی تحلیل و تبیین می‌شود: الف) شکل اجتماعی شهروندی؛ اینکه شهروندی از بالا به پایین؛ یعنی از دولت به سمت جامعه شکل گرفته است. یا از پایین به بالا؛ یعنی از جامعه و نهادهای مدنی به سمت دولت؛ ب) قلمرو اجتماعی شهروندی: شهروندی

بیشتر متمایل به شکل‌گیری در حوزه عمومی بوده است یا خصوصی؛ (پ) گونه اجتماعی شهروندی عمدتاً و در عمل ناظر به ایفای وظایف، تکالیف و مسئولیت‌ها و تعهدات شهروندی بوده است؛ یا معطوف به حق و امتیازات شهروندی بوده است. علاوه بر این مؤلفه‌ها در طرح تجربی ترنر به دو مقوله جامعه‌شناسی دیگر نظیر نیروهای اجتماعی شهروندی؛ یعنی اینکه کدام دسته از نیروهای اجتماعی شهروندی و نهادسازی‌ها و بسترسازی‌هایی برای تحقق و تقویت شهروندی توجه شده است (توسلی و نجاتی حسینی، ۱۳۸۳: ۳۸). از نظر ترنر آموزش فرهنگ شهروندی ارتباط به مشارکت فرهنگی افراد جامعه دارد و باید شهروندان در امور مربوط به فرهنگ عمومی جامعه آموزش ببینند و خود را مسئول بدانند و در گسترش آن مشارکت کنند (شربتیان، ۱۳۸۷: ۱۲۳).

پیشینه پژوهش

پروین و درویشی فرد (۱۳۹۴) در مقاله "خرده فرهنگ فقر و آسیب‌های اجتماعی در محلات شهری" یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که غربتی‌ها خرده فرهنگ فقیر خاصی دارند که زمینه را برای انواع مسائل و آسیب‌های اجتماعی فراهم کرده است.

پیران و همکاران (۱۳۹۵) در مقاله "شناسایی عوامل مؤثر بر ایجاد نهادهای اجتماعی در مدیریت هر چه بهتر محلات؛ نمونه موردی: محلات واقع در شهر فردوسی - شهرستان شهریار" نتایج حاصل از آزمون همبستگی پیرسون نشان داد که از نظر شهروندان هر ۵ عامل اعتماد، مشارکت، کارایی، عدالت و کیفیت زندگی با بالای ۵۰ درصد و به طور زیاد در تحقق ایجاد نهادهای اجتماعی محله محور تأثیرگذار است.

ترکمان و همکاران (۱۳۹۶)، در مقاله‌ای تحت عنوان "پاتوق، فضای جمعی شهری و معماری و محل تعاملات اجتماعی و فرهنگی (نمونه موردی شهر برازجان)"، نتایج تحلیل‌ها نشان می‌دهد که عوامل محیطی، اجتماعی و کالبدی از تأثیرگذاری خوبی بر فضای پاتوق برخوردار می‌باشند که توجه به این فاکتورها و آیم‌های آنها در طراحی پاتوق باعث افزایش کیفیت این فضا می‌گردد. عوامل اقلیمی که بر فضای پاتوق تأثیر گذار است، به دلیل عدم توجه کافی به آن در اجرا کاهش امتیاز این عامل شده است که با ارائه تدابیر لازم میتوان باعث افزایش کیفیت آسایش در فضای پاتوق شد.

شاه جهان پور (۱۳۹۶) در مقاله "نقش فرهنگ در پیشگیری از جرم" نتیجه اینکه نقش آسیب‌شناسانه فرهنگ می‌تواند در برخورد با مسائل و معضلات اجتماعی زمینه‌های فرهنگی جرم به ما کمک کند. اگر با ابزار فرهنگ دست به آسیب‌شناسی اجتماعی بزنیم طبیعتاً می‌تواند به ما کمک کند تا برخی راهکارها را بشناسیم و در راستای پیشگیری از جرم استفاده کنیم.

حاجی تبار فیروزجانی، (۱۳۹۸) در مقاله خود تحت عنوان "نقش نهادهای مذهبی در پیشگیری از جرم: چالشها و راهکارهای مقابله با آن" نهادهای مذهبی میتوانند سهم بسزایی در تأمین سعادت اخلاقی و اجتماعی یک جامعه از طریق خشکاندن ریشه‌ها، عوامل و موقعیتهای مؤثر در وقوع جرم داشته باشند.

گود (۲۰۱۰) نیز در مقاله‌ای با عنوان شهروندی فرهنگی آنلاین، فرهنگ دیجیتالی و اینترنتی، به بررسی ارتباط بین شهروندی فرهنگی و رسانه‌ای مبتنی بر اینترنت می‌پردازد. در این پژوهش استدلال می‌شود که درگیر شدن با کمک‌های شهروندی فرهنگی مباحث انتقالی فراتر از مفاهیم غلط شکاف دیجیتالی است. گود در این مقاله پیشنهاد می‌کند که شهروندی فرهنگی، سوالات در دسترس، بینش و شناختن فرهنگ و همچنین تنش‌های بین درون و برون فرهنگی جامعه باید به صورت آنلاین فراخوانی شود. نتایج نشان داده‌اند که تحقیق در این زمینه باید اینترنت را به عنوان یک

آرشیو فرهنگی باز در خدمت بگیرند که شهروندان بتوانند به طور آزاد از آنها استفاده کنند، به عبارت دیگر ادعاهای فرهنگی برای تصدیق فرهنگی، حق حاکمیت و حفاظت را آزادانه به خدمت بگیرند. (Goode, 2010: 527)

وان (۲۰۱۰) مقاله‌ای را با عنوان اثرات تعامل و ایستایی بر شهروندی انجام داده است و تأکید می‌کند مفاهیم شهروندی در نظریه سیاسی لیبرال مدرن همیشه وجود داشته است و به طور قاطع و صریح بوسیله دینامیک‌های فرهنگ سیاسی تحت تأثیر بوده است. او به نظریه عدالت راولز اشاره می‌کند که یک الگوی نظریه سیاسی لیبرال مدرن است و به طور قاطع یک فرهنگ سیاسی، رهایی بخش، و رفاهی پیش فرض می‌شود. راولز در لیبرالیسم خود اصل عدالت را مقدم بر آزادی نمی‌داند، عدالت و برابری خاصی که او در لیبرالیسم وارد می‌کند برابری در افزایش بهره مندی اجتماعی است. او سه نوبت فرهنگی را تشخیص می‌دهد که چگونه واضح ساختن شهروندی توسط فرهنگ سیاسی در چند دهه ی اخیر تأثیر گذار بوده است. اول اینکه مفهوم دسترسی به فرهنگ خود به وسیله لیبرالیسم چند فرهنگی طرفداری می‌شود که نشان داده شده است که صرفاً یک شناخت متأخر این واقعیت است که فرهنگ سیاسی همیشه یک متغیر تعیین کننده در نظریه سیاسی لیبرال بوده است. دوم اینکه آن در این مورد بحث می‌کند که کلید بحث‌های عمومی و خصوصی، به عنوان اشکال برجسته در نظریه سیاسی لیبرال مستلزم فرهنگ سیاسی هستند که عمل تعیین بین هویت عمومی و خصوصی را پشتیبانی می‌کنند. سوم اینکه فرهنگ سیاسی رهایی یک ضد رهایی را باعث می‌شود که نوع جدیدی از دیالکتیک روشنگری است که اشکال مدرن نارضایتی از زندگی دموکراتیک را نشان می‌دهد. (Van oenen, 2010: 293)

آکار (۲۰۱۲) تحقیقی با عنوان "آموزش شهروندی در لبنان، تدریس معلمان در کلاس‌های مدارس ملی" انجام داده است. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که روابط متقابل پیچیده‌ای بین مفاهیم شهروندی در سطح ملی، فنون یادگیری تکراری، واکنش احساسی به موضوعات مناقشه‌انگیز و فرصت‌های محدود برای تفکر انتقادی و درگیر شدن در گفتگوی کلاسی وجود دارد.

روش تحقیق

این پژوهش بنا به ماهیت موضوع و اهدافی که برای آن پیش بینی شده، از نوع توصیفی تحلیلی و در زمره تحقیقات کاربردی است. محدوده موضوعی آن نقش عوامل فرهنگی بر افزایش معضلات اجتماعی. جامعه آماری ۱۰۰۷۲۵ نفر (مرکزآمار ایران، ۱۳۹۹) ساکن در منطقه ۱۴ می‌باشد. حجم نمونه ۳۸۴ نفر می‌باشد. جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم افزار SPSS، آزمون T و ضریب همبستگی پیرسون استفاده شده است.

محدوده مورد مطالعه

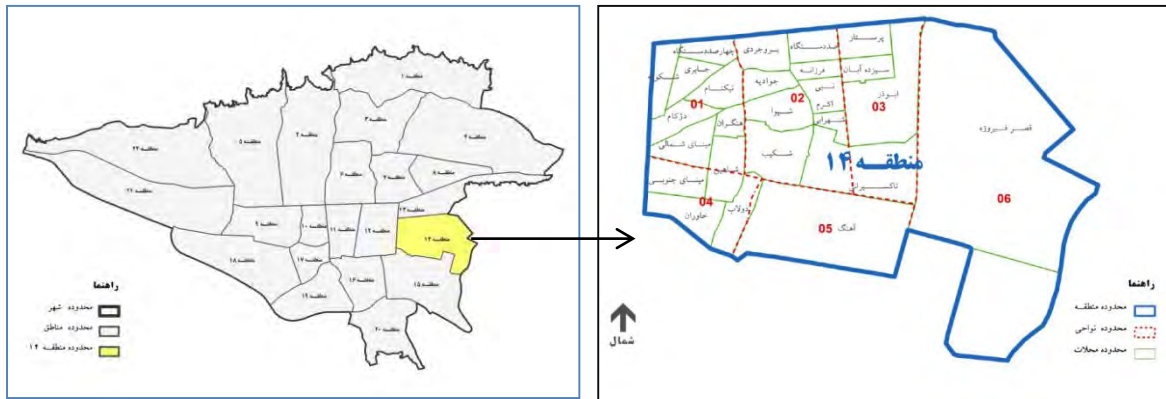
منطقه ۱۴ شهرداری تهران در حدود طول شرقی ۵۱ درجه و ۲۶ دقیقه و ۵۰ ثانیه تا ۵۱ درجه و ۳۰ دقیقه و ۴۶ ثانیه و عرض شمالی ۳۵ درجه و ۴۱ دقیقه و ۳۴ ثانیه تا ۳۵ درجه و ۳۹ دقیقه و ۲۳ ثانیه قرار گرفته است. منطقه ۱۴ شهرداری در قسمت شرق تهران واقع شده است و مرزهای جغرافیایی آن عبارتند از:

- از شمال: به خیابان پیروزی، حد فاصل میدان شهدا تا میدان شهید کلاهدوز و امتداد آن به سمت حوزه آبریز قصر

فیروزه

¹ - Akar

- از غرب : به خیابان ۱۷ شهریور، حد فاصل میدان خراسان تا میدان شهدا
- از جنوب : به خیابان خاوران، حد فاصل میدان خراسان تا تقاطع میثم و ۴۵ متری آهنگ
- از شرق : به بزرگراه بسیج مستضعفین، حد فاصل میدان شهید کلاهدوز تا تقاطع آهنگ با بزرگراه بسیج مستضعفین، حوزة آبریزو قصر فیروزه. (امین نیری و پیوسته گر، ۱۳۹۹: ۲۴۹)

شکل ۲: موقعیت منطقه ۱۴ در شهر تهران (شهرداری منطقه ۱۴، ۱۳۹۹)

یافته های تحلیلی تحقیق

هنجارهای سنتی ناشی از تعصبات فرهنگی، بر بروز معضلات اجتماعی (نزاع و خشونت) در محدوده مورد مطالعه تأثیر گذار می باشد. (برتری پسران و مردان)

برای بررسی "تأثیرگذاری هنجارهای سنتی ناشی از تعصبات فرهنگی، بر بروز معضلات اجتماعی (نزاع و خشونت)" از ۱۲ گویه استفاده شده که چگونگی توزیع نسبی پاسخگویی به گویه ها این جدول (۱) آمده است. میانگین کل شاخص ها برابر (۳/۰۷) می باشد. بالاترین میانگین مربوط به گویه تأثیر تنوع قومی و حس برتری ناشی از تعصبات خاص فرهنگی بر بروز خشونت (۳/۵۷) و پایین ترین میانگین مربوط به گویه تأثیر الگو برداری جوانان و نوجوانان از سرپرست یا بزرگ قبیله بر اشاعه خشونت و نزاع در جامعه (۲/۵۰) می باشد.

جدول ۱: شاخص تأثیرگذاری هنجارهای سنتی ناشی از تعصبات فرهنگی، بر بروز معضلات اجتماعی (نزاع و خشونت)

ردیف	گویه	میانگین
۱	تأثیر تنوع قومی و حس برتری ناشی از تعصبات خاص فرهنگی بر بروز خشونت	۳/۵۷
۲	تأثیر تسلط گرایشات جنسیتی بر دائمی شدن تسلط مرد و بروز خشونت	۳/۴۹
۳	تأثیر حمایت مردان از یکدیگر (حتی مردان خانواده زن) بر بروز خشونت	۳/۳۳
۴	تأثیر موقعیت پایین تر مرد نسبت به زن (اقتصادی اجتماعی- تحصیلات) بر بروز خشونت	۲/۵۱
۵	تأثیر نقش زنان در باز تولید و نگه داشت مردسالاری بر بروز خشونت	۲/۵۷
۶	تأثیر طبیعی بودن خشونت در خانواده بر اشاعه خشونت و نزاع در جامعه	۲/۵۵
۷	تأثیر الگو برداری جوانان و نوجوانان از سرپرست یا بزرگ قبیله بر اشاعه خشونت و نزاع در جامعه	۲/۵۰
۸	تأثیر تسلط نگرش جاهل مآبانه برخی اقوام بر بروز خشونت (در صورت عدم واکنش پرخاشگرانه، مرد را ترسو می پندارند)	۲/۷۵

۳/۳۸	تأثیر نهادینه شدن خشونت به عنوان سیستم قدرت و کلید کنترل غیررسمی در جامعه	۹
۳/۵۲	تأثیر تسلط فرهنگ انتقامجویی در برخی اقوام بر بروز خشونت	۱۰
۳/۲۵	تأثیر عدم فرهنگ سازی از سوی نهادهای ذیربط بر گسترش خشونت (صدا و سیما-مدارس-مراکز فرهنگی)	۱۱
۳/۴۷	تأثیر ضعف قوانین در برخورد با خشونت (عدم پیگرد قانونی-ضعف در مجازات و ....)	۱۲
۳/۰۷		

به منظور کاهش معضلات اجتماعی ناشی از جذب گروههای مختلف سنی به انواع مواد مخدر، گسترش امکانات فرهنگی-تفریحی در محدوده مورد مطالعه ضروری به نظر می رسد.

برای بررسی " شاخص تاثیرگذاری گسترش امکانات فرهنگی-تفریحی بر کاهش معضلات اجتماعی" از ۱۰ گویه استفاده شده که چگونگی توزیع نسبی پاسخگویی به گویه ها این جدول (۲) آمده است. میانگین کل شاخص ها برابر (۳/۲۹) می باشد. بالاترین میانگین مربوط به گویه تأثیر ارائه خدمات مشاوره ای برای گروههای در معرض خطر در سطح محله (۳/۷۴) و پایین ترین میانگین مربوط به گویه تأثیر بهره گیری از هنر و سینما بر آموزش غیر مستقیم مهارت های زندگی و توانایی نه گفتن (۳/۰۳) می باشد.

جدول ۲: شاخص تاثیرگذاری گسترش امکانات فرهنگی-تفریحی بر کاهش معضلات اجتماعی

ردیف	گویه	میانگین
۱	تأثیر خالی ماندن اوقات فراغت نوجوانان و جوانان از برنامه های جذاب- سالم و سرگرم کننده	۳/۵۷
۲	تأثیر تأمین امکانات ورزشی رایگان یا کم هزینه	۳/۳۱
۳	تأثیر ترویج ورزش همگانی	۳/۲۲
۴	تأثیر بهره گیری از هنر و سینما بر آموزش غیر مستقیم مهارت های زندگی و توانایی نه گفتن	۳/۰۳
۵	تأثیر نمایش فیلم های سینمایی در مراکز فرهنگی با حداقل هزینه (فرهنگسرا-خانه محله)	۳/۰۸
۶	تأثیر برگزاری موسیقی زنده در پارک های محله ای یا فرهنگسراها (رایگان یا با هزینه کم)	۳/۱۲
۷	تأثیر برنامه ریزی و اجرای فعالیت های فرهنگی- گروهی مراکز آموزش و پرورش یا کانون های فرهنگی جهت جلوگیری از منزوی شدن (گروههای سرود-روزنامه دیواری-تئاتر-کاریکاتور)	۳/۲۲
۸	تأثیر برگزاری تورهای فرهنگی-تفریحی از سوی مدارس- فرهنگسراها-خانه های محله در طول تابستان	۳/۳۷
۹	تأثیر ارائه خدمات مشاوره ای برای گروههای در معرض خطر در سطح محله	۳/۷۴
۱۰	تأثیر نظارت مستمر نهادهای ذیربط در سطح محلات	۳/۲۴
جمع		۳/۲۹

آزمون فرضیه ها

هنجارهای سنتی ناشی از تعصبات فرهنگی، بر بروز معضلات اجتماعی (نزاع و خشونت) در محدوده مورد مطالعه تأثیر گذار می باشد. (برتری پسران و مردان)

پس از تعیین میانگین شاخص ها جدول (۱) که میانگین بدست آمده ۳/۰۷ می باشد که از میانگین استاندارد (۳) بالاتر است برای آزمون فرضیه از ضریب همبستگی پیرسون استفاده می شود برای سنجش تاثیرگذاری هنجارهای سنتی ناشی از تعصبات فرهنگی، بر بروز معضلات اجتماعی (نزاع و خشونت) از آزمون ضریب همبستگی پیرسون استفاده شده است. (ضریب همبستگی پیرسون بین -۱ و ۱ تغییر می کند. اگر $r=1$ بیانگر رابطه ی مستقیم کامل بین دو متغیر است، رابطه ی مستقیم یا مثبت به این معناست که اگر یکی از متغیرها افزایش (کاهش) یابد، دیگری نیز افزایش (کاهش) می یابد. $r=-1$ نیز وجود یک رابطه ی معکوس کامل بین دو متغیر را نشان می دهد. رابطه ی معکوس یا منفی نشان می دهد که اگر یک متغیر افزایش یابد متغیر دیگر کاهش می یابد و بالعکس)

جدول ۳: ضریب همبستگی پیرسون میزان هنجارهای سنتی ناشی از تعصبات فرهنگی و بروز معضلات اجتماعی (نزاع و

خشونت)

متغیر مستقل	ضریب همبستگی پیرسون	سطح معنی داری
میزان هنجارهای سنتی ناشی از تعصبات فرهنگی	۰/۳۹۱	۰/۰۰۰

با توجه به نتایج ضریب همبستگی پیرسون (۰/۳۹۱) در فاصله ۹۹ درصد و سطح معناداری (۰/۰۰۰) است. به بیان دیگر هر چه میزان هنجارهای سنتی ناشی از تعصبات فرهنگی کاهش یابد، بروز معضلات اجتماعی (نزاع و خشونت) نیز کاهش می یابد.

به منظور کاهش معضلات اجتماعی ناشی از جذب گروههای مختلف سنی به انواع مواد مخدر، گسترش امکانات فرهنگی-تفریحی در محدوده مورد مطالعه ضروری به نظر می رسد.

برای بررسی "شاخص تاثیرگذاری گسترش امکانات فرهنگی-تفریحی بر کاهش معضلات اجتماعی" از ۱۰ گویه استفاده شده که چگونگی توزیع نسبی پاسخگویی به گویه ها این جدول (۴) آمده است.

میانگین کل شاخص ها برابر (۳/۲۹) می باشد. این میانگین در بازه ۱ تا ۵ تعریف شده است

جدول ۴: نتایج آزمون T میزان گسترش امکانات فرهنگی-تفریحی بر کاهش معضلات اجتماعی

میزان گسترش امکانات فرهنگی-تفریحی بر کاهش معضلات اجتماعی	میانگین	انحراف معیار	خطای معیار میانگین	میانگین جامعه	سطح معنای داری
	۳/۲۹	۰/۸۶۱	۰/۰۹۹۵	۳	۰/۰۰۰

طبق جدول (۴) نتایج تحلیل T تاثیرگذاری میزان گسترش امکانات فرهنگی-تفریحی بر کاهش معضلات اجتماعی آمده است. با توجه به داده های جدول فوق چون مقدار p -value از $\delta=0/05$ کوچکتر است، چنانکه مقدار T استاندارد (۳) می باشد و میانگین بدست آمده (۳/۲۹) بزرگتر از میانگین جامعه (۳) می باشد. در نتیجه فرضیه تایید می شود.

نتیجه گیری

آسیب های اجتماعی علاوه بر تهدید سلامت جسم و روان افراد، در جنبه های اخلاقی، اجتماعی و اقتصادی جامعه نیز آثارزیان بار و جبران ناپذیر بر جای می گذارند. بررسی و مطالعه آسیبهای اجتماعی در کلانشهرها از سه بعد امنیتی، اقتصادی و اجتماعی ضروری به نظر میرسد. با توجه به این ضرورتها باید شناسایی عوامل و عناصر مؤثر بر نوع و میزان آسیبهای اجتماعی به عنوان نخستین راهکار پیشگیری در دستور کار قرار گیرد. امروزه عوامل و عناصر مختلفی در بروز آسیبهای اجتماعی و جرایم در کلانشهرها مؤثر می باشد. از جمله این عوامل به نارساییهای فرهنگی و اجتماعی، تراکم نامناسب جمعیتی، تنوع قومی و تضادهای فرهنگی، بیکاری، فقر اقتصادی و رواج مشاغل کاذب مهمترین عوامل رشد و گسترش جرایم شهری میتوان اشاره کرد.

این پژوهش که با موضوع این پژوهش با هدف نقش تنوع فرهنگی در بروزمعضلات اجتماعی شهری مطالعه موردی منطقه ۱۴ تهران انجام گرفته است دارای دو فرضیه می باشد که در فرضیه اول هنجارهای سنتی ناشی از تعصبات فرهنگی، بر بروز معضلات اجتماعی (نزاع و خشونت) در محدوده مورد مطالعه تأثیر گذار می باشد. (برتری پسران و مردان میانگین بدست آمده (۳/۰۷) (نتایج این فرضیه با مطالعه پروین و درویشی فرد (۱۳۹۴)) و در فرضیه دوم نتایج تحلیل T میانگین بدست آمده (۳/۲۹) بزرگتر از میانگین جامعه (۳) می باشد. (نتایج این فرضیه با مطالعه جهان پور (۱۳۹۶)) همسو می باشد.

استفاده از ظرفیت های اجتماعی موجود در ساختار اجتماعی قومیت های ساکن در منطقه ۱۴ شهر تهران میتواند در احیای فرهنگ و عوامل فرهنگی همانند وجود نهادهای محلی، نهادهای مذهبی، افراد معتمد در محلات و... مؤثر باشد و بر کاهش معضلات اجتماعی تأثیر گذار باشد. همچنین میزان مشارکت خود مردم در حفظ میراث فرهنگی و افزایش روحیه اعتماد به نفس و نیز تقویت بنیه های اقتصادی - اجتماعی مؤثر باشد.

پیشنهاد

لزوم پژوهش در زمینه مؤلفه های ارتقاء همبستگی اجتماعی قومیت های ساکن در منطقه ۱۴ شهر تهران میتواند در احیای فرهنگ و عوامل فرهنگی همانند وجود نهادهای محلی، نهادهای مذهبی، افراد معتمد در محلات و... مؤثر باشد و بر کاهش معضلات اجتماعی تأثیر گذار باشد. همچنین میزان مشارکت خود مردم در حفظ میراث فرهنگی و افزایش روحیه اعتماد به نفس و نیز تقویت بنیه های اقتصادی - اجتماعی مؤثر باشد.

لزوم پژوهش در زمینه مؤلفه های ارتقاء همبستگی اجتماعی قومیت های ساکن در منطقه ۱۴ شهر تهران میتواند در احیای فرهنگ و عوامل فرهنگی همانند وجود نهادهای محلی، نهادهای مذهبی، افراد معتمد در محلات و... مؤثر باشد و بر کاهش معضلات اجتماعی تأثیر گذار باشد. همچنین میزان مشارکت خود مردم در حفظ میراث فرهنگی و افزایش روحیه اعتماد به نفس و نیز تقویت بنیه های اقتصادی - اجتماعی مؤثر باشد.

تغییر و بروز رسانی قوانین قضایی در برخورد با خشونت (عدم پیگرد قانونی - ضعف در مجازات و ...)

برگزاری دوره های اوقات فراغت نوجوانان و جوانان از برنامه های جذاب - سالم و سرگرم کننده و آگاهی آنها از پیامدهای خشونت و نزاع در جامعه

نمایش فیلم های سینمایی در مراکز فرهنگی (فرهنگسرا - خانه محله) با محوریت نقش عوامل فرهنگی در کاهش معضلات اجتماعی

ارائه خدمات مشاوره ای با محوریت پیامدهای خشونت و نزاع در جامعه برای گروهها و خانواده های در معرض خطر

نظارت مستمر نهادهای ذریبیط در سطح محلات از طریق شوراباری های محله ها

منابع

- الوانی، سیدمهدی، توکلی، عبدالله، همایون، محمد هادی و محمدحسین باقریفر (۱۳۹۵) بررسی تنوع در سیاستگذاری فرهنگی ایران مطالعه موردی: قانون اساسی و سند نقشه مهندسی فرهنگی، دو فصلنامه علمی پژوهشی دین و سیاست فرهنگی، شماره هفتم، پاییز و زمستان، صفحه ۵۴-۳۳
- امین نیری، بهناز و پیوسته گر، یعقوب (۱۳۹۹) کاربرد تحلیل فازی و یکور در جانمایی فضاهای آموزشی در سطح نواحی شهری مطالعه موردی: منطقه ۱۴ کلانشهر تهران، نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، سال بیستم، شماره ۵۶، بهار، صفحه ۲۶۰-۲۴۱
- بابائی فرد، اسدالله (۱۳۸۹) توسعه فرهنگی و توسعه اجتماعی در ایران، فصلنامه علمی - پژوهشی رفاه اجتماعی، سال دهم، شماره ۳۷، صفحه ۵۶-۷
- بخارایی، احمد، شربتیان، محمد حسن و کبیری، لیلا (۱۳۹۶) تحلیل جامعه شناختی وضعیت شهروندی فرهنگی (مطالعه موردی: شهروندان تنکابن)، جامعه شناسی کاربردی سال بیست و هشتم، شماره پیاپی ۶۶، شماره دوم، تابستان، صفحه ۲۷۹-۲۱۶
- پروین، ستار و درویشی فرد، علی اصغر (۱۳۹۴) خرده فرهنگ فقر و آسیب های اجتماعی در محلات شهری، فصلنامه برنامه ریزی رفاه و توسعه اجتماعی، شماره ۲۳، تابستان، صفحه ۸۹-۵۱
- پناهی، محمد حسین (۱۳۹۴) توسعه فرهنگی ضرورت توسعه اقتصادی، اجتماعی و سیاسی، فصلنامه برنامه ریزی رفاه و توسعه اجتماعی، شماره ۲۲، بهار، صفحه ۲۳-۱
- پیران، پرویز، رفیعیان، مجتبی، رضائی، میثم و دهقان، هما (۱۳۹۵)، شناسایی عوامل مؤثر بر ایجاد نهادهای اجتماعی در مدیریت هر چه بهتر محلات؛ نمونه موردی: محلات واقع در شهر فردوسی - شهرستان شهریار، نشریه پژوهش و برنامه ریزی شهری، سال هفتم، شماره بیست و پنجم، تابستان، صفحه ۲۲-۱
- ترکمان، احمد، قائد، مجتبی و شمتوب، سوگل (۱۳۹۶)، پاتوق، فضای جمعی شهری و معماری و محل تعاملات اجتماعی و فرهنگی (نمونه موردی شهر برازجان)، نشریه پژوهش و برنامه ریزی شهری، سال هشتم، شماره سی و یکم، زمستان، صفحه ۲۴۸-۲۲۵
- توسلی، غلامعباس. و نجاتی حسینی، سید محمود. (۱۳۸۳) واقعیت های اجتماعی شهروندی در ایران، مجله جامعه شناسی ایران، دوره پنجم، شماره دوم، صص ۳۲-۶۲.
- حاجی تبار فیروزجائی، حسن (۱۳۹۸) نقش نهادهای مذهبی در پیشگیری از جرم: چالشها و راهکارهای مقابله با آن، فصلنامه پژوهشهای فقه و حقوق اسلامی، سال پانزدهم، شماره پنجاه و شش، تابستان، صفحه ۶۸-۴۷
- خلفی، شهلا. (۱۳۸۳). مطالعه عوامل اجتماعی مؤثر بر میزان پایبندی به اخلاق شهروندی در میان شاغلین مراکز دانشگاهی مورد شهر تهران، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه الزهرا (س)، دانشکده علوم اجتماعی و اقتصاد.
- رفیعی، حسن، مدنی قهفرخی، سعید و وامقی، مروان (۱۳۸۷) مشکلات اجتماعی در اولویت ایران، مجله جامعه شناسی ایران، دوره نهم، شماره ۱ و ۲، بهار و تابستان، صفحه ۲۰۸-۱۸۴

- ستوده، هدایت الله. (۱۳۸۵). آسیب‌شناسی اجتماعی، تهران: انتشارات آوای نور.
- سختوت، جعفر. (۱۳۷۷). جامعه‌شناسی انحرافات اجتماعی، تهران: انتشارات سمت.
- شاه جهان پور، سعید (۱۳۹۶)، نقش فرهنگ در پیشگیری از جرم، فصلنامه علمی - حقوقی قانونی ار - دوره چهارم - زمستان، صفحه ۶۱-۷۲
- شاه طالبی، بدری، قلی زاده، آذر و شریفی، سعید (۱۳۸۹). تدوین مؤلفه های فرهنگ شهروندی در حیطه ارزش ها و هنجارها برای دانش آموزان دوره راهنمایی، فصلنامه رهبری و مدیریت آموزشی، دانشگاه آزاد واحد گرمسار، دور اول، شماره ۳، پاییز، صفحه ۵۷-۷۴
- شربتیان، محمد حسن. (۱۳۸۷). « تأملی بر مبانی فرهنگ شهروندی و ارائه راهکارهایی برای گسترش آن»، فصلنامه فرهنگی - پژوهشی فرهنگ خراسان جنوبی، ش ۹ و ۸، سال دوم و سوم، صص ۱۱۹-۱۵۴.
- شماعی، علی، عین شاهی میرزا، محمد و ملکان، جواد (۱۳۹۱) بررسی عوامل و پدیده های مؤثر بر بروز جرائم و آسیب های اجتماعی در کلانشهرها (با تأکید بر مناطق حاشیه نشین)، فصلنامه علمی - پژوهشی اطلاعات جغرافیایی سپهر، دوره ۲۱، شماره ۸۳، شماره پیاپی ۸۳، پاییز، صفحه ۵۰-۴۵
- شهرداری منطقه ۱۴ (۱۳۹۹) نقشه موقعیت منطقه
- طالب، مهدی، نجفی اصل، زهره و احمدی اوندی، ذوالفقار (۱۳۹۶) مطالعه کیفی عوامل اجتماعی - فرهنگی مؤثر بر نزاع های دسته جمعی (مورد مطالعه: شهرستان ایذه)، فصلنامه توسعه اجتماعی (توسعه انسانی سابق)، دوره ۱۱، شماره ۴، تابستان، صفحه ۱۰۲-۷۱
- قلناش، عباس (۱۳۹۱) مبانی اجتماعی و سیاسی تعلیم و تربیت بررسی تطبیقی رویکردها و دیدگاه های تربیت شهروندی، پژوهش نامه تعلیم و تربیت، دانشگاه فردوسی مشهد، دور ۲، شماره ۱، شماره پیاپی، ۳، پاییز، ۶۴-۴۷
- کیویستو، پیتر. (۱۳۷۸) اندیشه‌های بنیادی در جامعه‌شناسی، ترجمه: منوچهر محسنی، تهران: انتشارات نشر نی.
- گل محمدی، احمد (۱۳۸۱) هویت ملی و جهانی شدن، تهران: نشر نی
- محسنی، رضا علی (۱۳۹۵) تبیین رابطه بین قومیت و جرم: یک پژوهش میدانی در بستر جغرافیایی فصل نامه جغرافیا و برنامه ریزی شهری چشم انداز زاگرس، دوره هشتم، شماره ۲۷، بهار، صفحه ۲۸-۱
- محمدی، زهرا، ۱۳۹۸، مطالعه رابطه سرمایه فرهنگی و فرهنگ شهروندی با شهروندی فرهنگی (مورد مطالعه: شهر کرج)، مجله مدیریت فرهنگی سال دوازدهم، شماره ۴۳، بهار، صفحه ۴۴-۲۹
- مرادی، علیرضا و رشید پور، علی (۱۳۹۲) نقش خلاقیت در فرآیند حل مسائل فرهنگی از طریق هم افزایی فرهنگی، مجله مهندسی فرهنگی، سال هشتم - شماره ۷۸، صفحه ۱۷۷-۱۵۸
- مرکز آمار ایران (۱۳۹۹) نتایج سرشماری نفوس و مسکن، شهرستان تهران، شهر تهران
- مهری السادات، نعمتی (۱۳۹۶)، فرهنگ شهرنشینی در کلانشهر تهران، رشد آموزش جغرافیا، دوره سی و دوم، شماره ۲، زمستان، صفحه ۵۳-۴۸
- نیازی، محسن، قبائی آرانی، محدثه و عسکری کویری، اسماء (۱۳۹۵)، بررسی عوامل اجتماعی و فرهنگی مؤثر بر کیفیت زندگی (با تأکید بر سبک زندگی و فرهنگ شهروندی) مطالعه موردی: شهروندان شهرهای آران و بیدگل و کاشان، فصلنامه جامعه شناسی سبک زندگی، سال دوم، شماره ششم، تابستان، صفحه ۲۳۲-۲۰۱

همتی، رضا و احمدی، وکیل (۱۳۹۳) تحلیل جامعه شناختی از وضعیت فرهنگ شهروندی و عوامل تبیین کننده آن (مورد مطالعه: شهر ایوان)، فصلنامه برنامه ریزی رفاه و توسعه اجتماعی، شماره ۱۸، بهار، صفحه ۱۸۲-۱۳۹

Akar, B. (2012). Teaching for Citizenship in Lebanon: Teacher Talk About the Civics Classroom. Teaching and Teacher Education, No. 28, pp. 470-480

Bellamy, Richard, 2008, Citizenship: a Very Short Introduction, Oxford: University press.

Goode, I. (2010) "Cultural Citizenship Online: The Internet and Digital Culture", Citizenship Studies, 14 (5): 527- 542

Isin EF & Turner BS. (2002). Citizenship studies: an introduction, in Engin F Isin & Bryan S. Turner. (eds.). Handbook of citizenship studies. London: Sage.

Vanoenen, G. (2010) "Three Cultural Turns: How Multiculturalism, Interactivity and Interpassivity Affect Citizenship". Citizenship Studies, 14(3): 293-306.

